

KẾ HOẠCH BẢO VỆ TỔ VÀ MÔI TRƯỜNG SỐNG LOÀI CHIM VẠC HOA

I. GIỚI THIỆU

Vạc hoa là một trong những loài chim kiếm ăn vào ban đêm và ít được biết đến, hiện đang được bảo tồn tại khu vực Đông - Bắc Việt Nam và Nam Trung Quốc. Trên thế giới và ở Việt Nam, Vạc hoa được xếp vào loài đang nguy cấp vì số lượng cá thể loài quá ít, mất khác tình trạng phá rừng và săn bắn khiến loài đang đứng trước nguy cơ mất môi trường sống và tuyệt chủng cao.

Rừng tại khu Bảo tồn thiên nhiên Na Hang là một trong những khu vực có thể nói là lý tưởng cho việc sinh sống và làm tổ của chim Vạc hoa. Trong những năm gần đây, Tổ chức Con người, Tài nguyên và Bảo tồn (PRCF) đã phát hiện một số tổ của loài chim này và tiến hành bảo vệ, tuy nhiên, việc bảo vệ loài Vạc hoa đòi hỏi phải có nhiều nỗ lực hơn nữa từ chính quyền địa phương cũng như các cơ quan chuyên môn khi tình trạng hủy hoại môi trường sống từ các hoạt động như xẻ gỗ, săn bắn động vật hoang dã tại các khu vực ven lòng hồ của người dân địa phương ngày càng gia tăng.

II. Mục đích của Kế hoạch bảo vệ tổ và môi trường sống

Xây dựng kế hoạch bảo tồn để bảo vệ vị trí làm tổ và môi trường sống chủ yếu của chim Vạc hoa tại khu vực lòng hồ thủy điện Na Hang và một số khu vực thuộc huyện Lâm Bình, tỉnh Tuyên Quang.

(Môi trường sống chủ yếu của Vạc hoa là những khu vực đòi hỏi phải có các biện pháp bảo vệ nghiêm ngặt trong suốt mùa làm tổ của loài, đó là: Cây Vạc hoa làm tổ, các khu rừng ven sông, suối hoặc khu vực kiếm ăn của Vạc hoa như các ruộng lúa, ao hồ).

III. Mục tiêu của Kế hoạch bảo vệ tổ và môi trường sống

1. Xác định bối cảnh lịch sử của Vạc hoa tại khu vực làm tổ và những khu vực lân cận;
2. Tìm ra các mối đe dọa đến vị trí làm tổ và môi trường sống của Vạc hoa;
3. Xác định các hoạt động cần thiết trong việc bảo, bảo vệ khu vực làm tổ;
4. Kiến nghị chính quyền địa phương trong việc hỗ trợ bảo vệ khu vực làm tổ của Vạc hoa.

IV. Tổng quan lịch sử về khu vực làm tổ

1. Lược sử về chim Vạc hoa và quá trình làm tổ của loài

Trong quá trình xây dựng đập thủy điện, một phần lớn diện tích rừng ở vùng thấp đã được khai thác để tránh bị ngập do mực nước hồ dâng. Điều này đã làm thay đổi thành phần thực vật ở nhiều khu vực gần sông, song một số loài cây phù hợp cho Vạc hoa làm tổ vẫn còn được giữ lại như Trai, Nghiến, Thành ngạnh, Sếu v.v... Thảm thực vật tại các lưu vực và khu vực ven sông chủ yếu vẫn nguyên vẹn và chưa bị suy thoái. Ba vị trí được xác định có Vạc hoa làm tổ là Pắc Vãng, Bản Lãm và Chóm đều theca Khu bảo tồn thiên nhiên Na Hang và đang được Hạt kiểm lâm Rừng đặc dụng Na Hang trực tiếp quản lý. Chính quyền các xã ở đây cũng đóng vai trò quan trọng trong việc hỗ trợ các hoạt động quản lý đặt trong mối liên hệ với người dân địa phương.

Sau khi hoàn thành đập thủy điện Na Hang, 10 thôn đã được di dời trong quá trình tích nước hồ chứa. Mặc dù các tác động đối với môi trường chưa được đánh giá nhưng sự đồng tình giữa chính quyền địa phương, Chi cục Kiểm lâm và người dân địa phương đã cho thấy rằng, các tác động hiện đã ổn định hoặc thậm chí giảm xuống đáng kể. Tuy nhiên, việc khai thác bất hợp pháp một số loài cây gỗ có giá trị kinh tế cao đang là vấn đề đầy thách thức trong việc quản lý, đồng thời đây cũng là một mối đe dọa đối với loài chim Vạc hoa. Hơn nữa, hồ thủy điện Na Hang hiện nay có chứa một nguồn tài nguyên lớn các loài tôm, cá, đây có thể coi là một nguồn thu nhập chính đối với người dân địa phương. Tình hình săn bắn, đánh bắt là mối đe dọa tiềm ẩn

đối với sự sinh tồn của loài chim Vạc hoa trong khu vực lòng hồ.

Theo người dân địa phương, từ những năm 1990 Vạc hoa đã xuất hiện kiếm ăn và làm tổ tại khu vực này. Sau đó, do việc hủy hoại môi trường sống và săn bắn quá mức của người dân địa phương cùng với việc xây dựng hồ chứa đã làm cho số lượng chim Vạc hoa giảm xuống đáng kể. Sự tàn phá môi trường sống trên diện rộng đã gây ra sự suy giảm này.

Một số sự kiện chính và những hoạt động có ảnh hưởng đến Vạc hoa tại Khu bảo tồn thiên nhiên Na Hang (1989 – 2012)

Thời gian	Sự kiện và các hoạt động có ảnh hưởng đến Vạc hoa
1989	Người dân địa phương đốt nương làm rẫy để canh tác nông nghiệp
9/1994	UBND tỉnh Tuyên Quang ban hành Quyết định số 274/QĐ-UB về việc thiết lập khu bảo tồn thiên nhiên Na Hang
1996	Người dân đã phát hiện thấy 3 đôi Vạc hoa làm tổ tại Pắc Vãng và 3 con trưởng thành tại Bản Lãm
2000	Một số thôn trên địa bàn các xã buộc phải di dời do nước hồ dâng
2002	Chính phủ phê duyệt dự án xây dựng đập và nhà máy thủy điện Na Hang
2002 - 2007	Xây dựng nhà máy thủy điện Na Hang
2003-2004	Tận thu phần rừng ven sông, bị ngập lụt
2004	Người dân đã nhìn thấy 5 con Vạc hoa trưởng thành tại khu vực Bản Lãm và Đén
2006	100 hộ dân thuộc các thôn Tân Thành và Na Khuyến, xã Yên Hòa buộc phải di dời do nước hồ dâng
2007	Một con Vạc hoa trưởng thành bị mắc lưới và bị ngư dân bắt tại khu vực Pắc Vãng
2009	Một tổ Vạc hoa có 2 con đã được ngư dân phát hiện tại ranh giới khu vực Pắc Vãng và Chóm
2011	Tổ chức PRCF triển khai chương trình bảo vệ tổ với các hoạt động quảng bá thông tin và đẩy mạnh hoạt động bảo vệ tổ khu vực lòng hồ thủy điện Na Hang và các khu vực lân cận
2012	Chương trình bảo vệ tổ Vạc hoa được tổ chức PRCF Việt Nam triển khai từ tháng 02 đến tháng 06
Tháng 2	Một đôi Vạc hoa làm tổ (Tổ thứ nhất) tại Bản Lãm (Bị bão làm hỏng đầu tháng 03)
Tháng 3	Phát hiện 2 tổ Vạc hoa có 6 trứng tại Bản Lãm (Tổ thứ 2 và 3) Một tổ Vạc hoa đã có 2 trứng được phát hiện tại khu vực Pắc Vãng
Tháng 03 - 05	Khai thác gỗ trái phép xảy ra tại các xã Khau Tinh, Đà Vị, Sơn Phú
20 - 28 tháng 4	Tất cả các tổ tại khu vực Bản Lãm bị hủy hoại do gió giật mạnh
Cuối tháng 4	Phát hiện 1 tổ Vạc hoa có 3 con non tại khu vực Chóm
Tháng 05	Tổ Vạc hoa tại Bản Lãm (tổ thứ 04) bị mất do bão
Tháng 06 2012	Các tổ Vạc hoa tại Pắc Vãng (1 tổ) và Bản Lãm (1 tổ) được bảo vệ thành công với 5 con chim Vạc hoa đủ lông cánh và bay khỏi tổ

2. Tóm tắt các hoạt động bảo tồn Vạc hoa tại địa phương

Năm 2011, được sự tài trợ của Quỹ bảo tồn các hệ sinh thái trọng yếu (CEPF), tổ chức PRCF đã phối hợp với Hạt kiểm lâm RĐĐ Na Hang và chính quyền các xã có liên quan triển khai Chương trình Bảo vệ tổ Vạc Hoa. Một trong những hoạt động hết sức quan trọng của chương trình bảo tồn là phổ biến thông tin, nâng cao nhận thức về loài Vạc hoa, tình trạng bảo tồn và hoạt động này chủ yếu tập trung tại khu vực lòng hồ thủy điện Na Hang và những khu vực lân cận (Tát Kè, Bản Bung) do cán bộ tổ chức PRCF thực hiện. Kết quả là sáu tổ đã được bảo vệ tại hồ thủy điện Na Hang trong mùa làm tổ năm 2012, trong đó có 5 con chim Vạc hoa con được bảo vệ an toàn và có thể bay ra khỏi tổ. Riêng 4 tổ tại Bản Lãm đã bị hư hỏng do thời tiết không thuận lợi làm gián đoạn công tác bảo vệ.

Cũng trong năm 2012, nhận được thông tin từ phía người dân địa phương về việc phát hiện thấy sự xuất hiện của chim Vạc hoa trưởng thành tại khu vực Chóm và 1 tổ tại Đội 8, xã Thanh Tương, ngay sau đó cán bộ tổ chức PRCF đã tiến hành xác minh, song tổ tại xã Thanh Tương không phải là tổ của loài chim này và không có các phát hiện mới ở khu vực Chóm. Tuy nhiên, phát hiện này cho thấy, các hoạt động nâng cao nhận thức bước đầu đã mang lại hiệu quả và qua đó cộng đồng địa phương sẵn sàng tham gia vào các hoạt động bảo tồn.

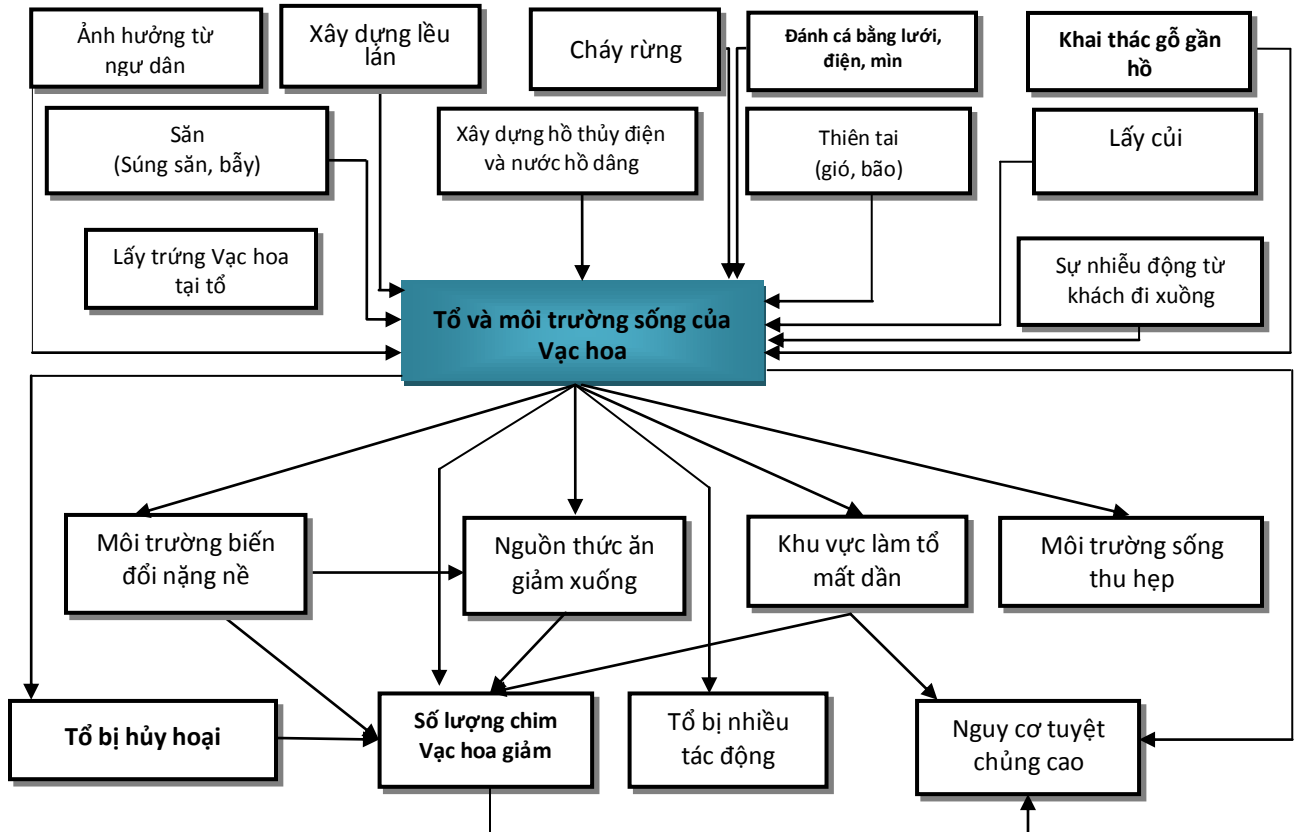
Chương trình bảo vệ tổ Vạc hoa nhận được sự hỗ trợ nhiệt tình từ phía Hạt kiểm lâm rừng đặc dụng Na Hang và chính quyền địa phương. Hy vọng rằng, sáng kiến bảo tồn sẽ mang lại kết quả tốt hơn nữa trong tương lai.

V. Các mối đe dọa đến môi trường sống và khu vực làm tổ của Vạc hoa

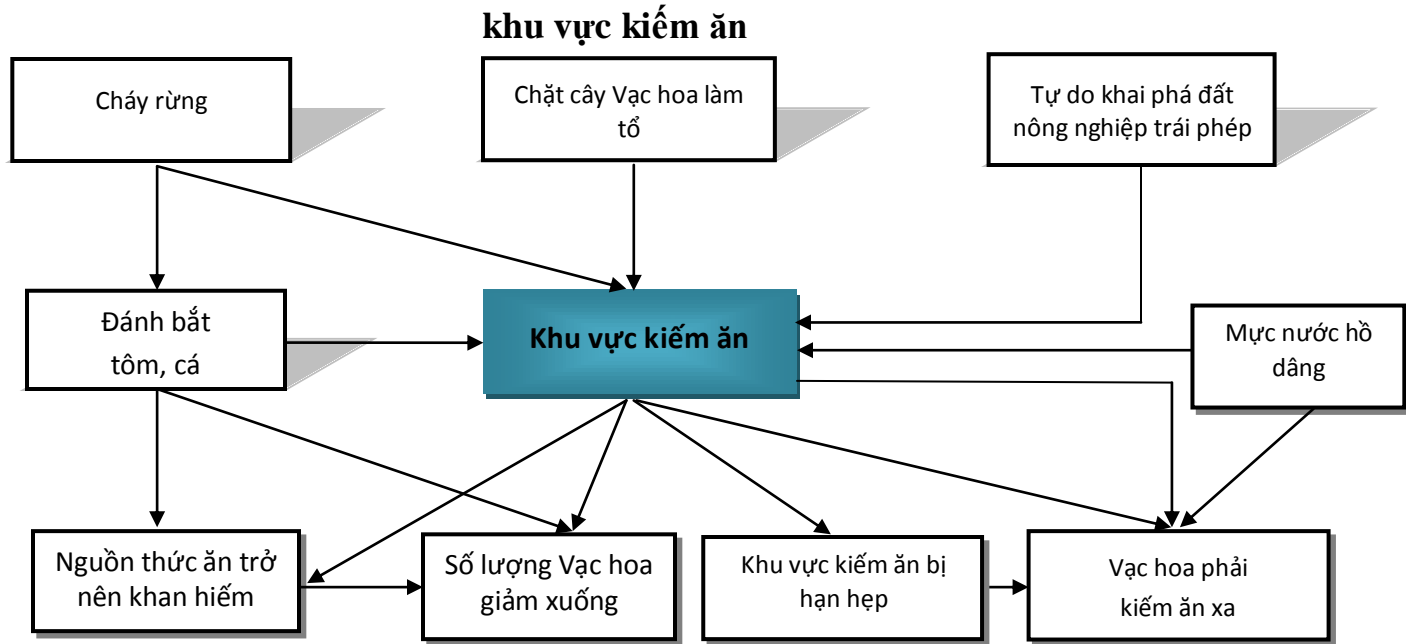
Hoạt động đánh bắt cá trên hồ thủy điện Na Hang và khai thác gỗ là những ngành nghề chính mang lại thu nhập cho người dân địa phương sống gần hồ thủy điện. Thêm vào đó là các hoạt động săn bắt, săn bắn và mở rộng đất sản xuất Nông nghiệp đang trở thành mối đe dọa lớn đối với Vạc hoa và môi trường sống của loài, đặc biệt là khu vực Đén.

Chóm có thể coi là cửa ngõ của hồ thủy điện, đây cũng là khu vực hiện đang đối mặt với tình trạng khai thác, đánh bắt thủy sản với cường độ lớn. Đồng thời, đây cũng là tuyến đi lại chính bằng tàu thuyền với tần suất lớn của người dân địa phương gây ra sự xáo trộn lớn cho khu vực này. Hình 1 và 2 minh họa các mối đe dọa chính, những nguyên nhân và tác động đối với Vạc hoa, khu vực làm tổ và môi trường sống của loài.

Hình 1: Các mối đe dọa đối với tổ và khu vực làm tổ của Vạc hoa

Hình 2: Tác động của các mối đe dọa đối với

VI. Hoạt động bảo tồn/giải pháp ngăn chặn các mối đe dọa

Theo sơ đồ cây vấn đề cho thấy, trên địa bàn xã hiện còn tồn tại nhiều mối đe dọa đến sự sinh tồn của loài Vạc Hoa. Sau khi thảo luận tại cuộc họp tổng kết Chương trình bảo vệ tổ Vạc hoa năm 2012 do tổ chức PRCF Việt Nam phối hợp với chính quyền các xã và Hạt kiểm lâm rừng đặc dụng Na Hang thực hiện, các bên liên quan đã cùng nhau tìm ra các nguyên nhân trên và nhất trí thực hiện một số biện pháp nhằm khắc phục, cụ thể như sau:

- 1) Thiết lập khu vực bảo tồn Vạc hoa để bảo vệ vị trí làm tổ và môi trường sống của chúng hiện nay;
- 2) Xác định ranh giới Khu bảo vệ loài này và tiến hành lắp đặt một biển báo (chỉ rõ diện tích và các hoạt động bị cấm tại Khu bảo tồn);
- 3) Ra quyết định về việc thiết lập Khu bảo vệ Vạc hoa và giải thích rõ mục đích của việc khoanh vùng này;
- 4) Thực hiện các hoạt động nâng cao nhận thức về tầm quan trọng của việc bảo tồn loài Vạc hoa tại cộng đồng;
- 5) Tiếp tục thực hiện hoạt động bảo vệ tổ dựa vào cộng đồng từ tháng 02 đến tháng 06 hàng năm;
- 6) Khuyến khích người dân tham gia bảo vệ Vạc hoa và thông báo việc thành lập Khu Bảo vệ Vạc hoa tại địa phương;
- 7) Thực hiện nghiêm túc các quy định bảo vệ Khu bảo tồn Vạc hoa, đặc biệt là từ tháng hai và tháng sáu hàng năm.

VII. Xác định Khu bảo tồn Vạc hoa

1. Vị trí lắp đặt biển báo

Tổ chức PRCF Việt Nam sẽ phối hợp với chính quyền các xã và Hạt kiểm lâm rừng đặc dụng Na Hang thực hiện việc lắp đặt 1 biển báo cấm tại các khu vực có Vạc Hoa làm tổ trên lòng hồ thủy điện Na Hang. Theo dự kiến, biển báo sẽ được lắp đặt tại tọa độ:

- i) Pắc Vãng: $22^{\circ}31'4'' - 105^{\circ}26'5''$
- ii) Bản Lãm: $22^{\circ}27'53'' - 105^{\circ}28'9,5''$
- iii) Chóm: $540143^{\circ}\text{E} \& 2475587^{\circ}\text{N}$

Kích thước tính từ vị trí cấm biển như sau:

- +) Chiều dọc (hướng theo dòng chảy của sông) có bán kính 100m (tổng chiều dài là 200m);
- +) Chiều ngang (vuông góc với hướng chảy của sông) có bán kính 50m (tổng chiều rộng là 100m).

2. Các hoạt động cấm trong Khu bảo tồn

Các hoạt động bị cấm trong phạm vi khoanh vùng của Khu bảo tồn, gồm:

☒ Khai thác gỗ trái phép	☒ Sử dụng lửa
☒ Lấy củi đốt	☒ Lấy trứng từ tổ Vạc hoa
☒ Leo trèo phá tổ chim Vạc hoa	☒ Xây dựng công trình, lều, lán
☒ Săn bắn (bắt) các loài động vật hoang dã trái phép	☒ Đánh bắt tôm, cá bằng lưới, điện và mìn
☒ Đánh bắt tôm cá	☒ Neo, đậu tàu thuyền

VIII. Các hoạt động hỗ trợ bảo tồn của các bên liên quan

Chính quyền các xã Thanh Tương, Sơn Phú và Hạt kiểm lâm rừng đặc dụng Na Hang nhất trí hỗ trợ công tác bảo tồn Vạc hoa thông qua một số hoạt động sau:

- ✓ Hỗ trợ tổ chức PRCF Việt Nam xác định ranh giới khoanh vùng;
- ✓ Xây dựng cơ chế để thực hiện kế hoạch bảo vệ tổ trong khu vực cấm;
- ✓ Phối hợp với chủ đất rừng nhằm xây dựng cơ chế và thực thi việc bảo vệ Khu bảo tồn;
- ✓ Thông báo việc thiết lập Khu bảo tồn đến người dân địa phương;
- ✓ Tuyên truyền người dân tuân thủ các hoạt động bị cấm trong khu vực bảo tồn Vạc Hoa;

- ✓ Giám sát sự thực hiện của người dân địa phương và người vãng lai cho qui chế trên, có những hành động cụ thể và kịp thời để qui chế luôn được tôn trọng.
- ✓ Xử lý các hoạt động vi phạm trong khu vực bảo tồn;
- ✓ Phối hợp với các bên liên quan giám sát các khu vực khoanh vùng;
- ✓ Thanh Trương là xã có nhiều tiềm năng có sự sinh sống của loài Vạc hoa nên tiếp tục việc tuyên truyền, tìm kiếm và bảo vệ Vạc hoa.

IX. Tổng nhất và xác nhận Kế hoạch bảo vệ tổ và môi trường sống của Vạc hoa

Sau khi cùng nhau xem xét nội dung của bản Kế hoạch bảo vệ tổ và môi trường sống của Vạc hoa, các bên hiểu sự cần thiết để bảo tồn loài Vạc hoa tại Hồ thủy điện Na Hang và các khu vực lân cận nhất trí thiết lập khu bảo tồn Vạc hoa và đồng ý chứng thực vào bản Kế hoạch Bảo vệ môi trường sống và các hoạt động trong đó.

Bản Kế hoạch bảo vệ tổ và môi trường sống của loài chim Vạc hoa sẽ được các bên ký kết và lưu thành 06 bản, mỗi bên giữ 1 bản có giá trị pháp lý như nhau.

Na Hang, ngày 17 tháng 08 năm 2012

Người bảo vệ tổ

**Hạt kiểm lâm RĐĐ
Na Hang**

Nông Văn Huấn

Phạm Văn Diên

Dương Văn Thụ

Phan Văn Huân

Nguyễn Thế Đồi

**UBND xã
Thanh Trương**

**UBND xã
Sơn Phú**

**Tổ Chức Con
người, Tài nguyên
và Bảo tồn**

Mr Michael Dine